

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna Wilhelmová

Pěstounská péče a vzdělávání pěstounů

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / COMBINED (PART TIME) / STUDIES

2017-2018

BACHELOR THESIS

Kristýna Wilhelmová

Foster care and foster parent education

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Lukáši Stárkovi, Ph.D. za odborné vedení a poskytnutí cenných rad a informací při zpracování bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat všem respondentům za poskytnuté informace.

Anotace

Cílem bakalářské práce je zaměřením se na popis systému vzdělávání. Výzkumným cílem bakalářské práce je zjištění, zda povinné vzdělávání pěstounů zvyšuje jejich kompetence v oblasti znalostí a dovedností při péči o dítě. Bakalářská práce je rozdělena do teoretické a praktické části. V teoretické části objektivně popisujeme pěstounskou péči. Praktická část je věnována výzkumu, ke kterému byla zvolena kvalitativní metoda. Ve výzkumu zkoumáme, prostřednictvím rozhovorů s respondenty, jaký přínos má povinné vzdělávání pro pěstouny.

Klíčová slova

Doprovázející organizace, pěstoun, pěstounská péče, podpora, vzdělávání, zprostředkování.

Annotation

The aim of the bachelor thesis is the determination, whether compulsory foster parent education increases their competence in the area of knowledge and ability in the process of child care. The bachelor thesis is divided into theoretical and practical part. In the practical part we objectively describe the foster care. The practical part is devoted to reasearch, to which the qualitative research method was chosen. In the research we inspect, via interviews with the respondents, the benefit of compulsory foster parent education.

Keywords

Accompanying organization, education, foster care, foster parent, mediation, support.

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	10
1.1 Práva a povinnosti pěstouna	11
1.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu	12
1.3 Zprostředkování pěstounské péče	15
1.4 Příbuzenská pěstounská péče	19
2 PĚSTOUN	22
2.1 Dítě s postižením	24
2.2 Dávky pěstounské péče.....	25
3 VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ	29
3.1 Povinné vzdělávání	31
3.2 Pověřená osoba	32
PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 VÝZKUM	36
4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	36
4.2 Zvolená výzkumná metoda	37
4.3 Charakteristika respondentů	39
4.4 Realizace výzkumu	42
4.5 Analýza dat prostřednictvím kódů.....	43
4.6 Interpretace dat	44
4.7 Shrnutí výzkumu.....	53
5 DISKUSE	55
ZÁVĚR	56
6 RESUMÉ	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
7 SEZNAM TABULEK	62

ÚVOD

Pěstounská péče jako taková má dlouhou historii. I když nelze hovořit o soudobé pěstounské péči srovnatelné v dnešních podmínkách, sahá pomoc podobná dnešní pěstounské péči již někam do starověku. Česká legislativa upravuje pěstounskou péči jako jednu z forem náhradní rodinné péče. Tato forma náhradní rodinné péče nastupuje v okamžiku, kdy biologičtí rodiče nemohou z nějakého důvodu pečovat o své dítě.¹

Pomoc dětem byla vždy poskytována dospělými osobami. I pěstounskou péči mohou v dnešní době vykonávat pouze dospělé osoby. I dospělý člověk, proto, aby mohl řádně vykonávat pěstounskou péči, musí prokázat určité znalosti a dovednosti. Dospělý člověk, který chce vykonávat pěstounskou péči, musí být nejprve vzděláván (pokud se nejedná o příbuzenskou pěstounskou péči, kterou uvedeme v teoretické části), při vzdělávání je podstatné najít motivaci a jeho očekávání.²

Cílem bakalářské práce je zaměření se na popis systému vzdělávání. Výzkumným cílem je zjištění, zda si pěstouni povinným vzděláváním zvyšují kompetence v oblasti znalostí a dovedností při péči o dítě.

Bakalářská práce je koncipována do dvou částí – teoretické a praktické části. V teoretické části je popisován legislativní základ náhradní rodinné péče, tedy i péče pěstounské.

Jedna z kapitol je také věnována samotnému pěstounovi. Je zaměřena na legislativní požadavky a na osobnostní předpoklady pěstounů.

V neposlední řadě je jedna kapitola věnována samotnému vzdělávání pěstounů. V rámci povinného vzdělávání si pěstouni rozšiřují své znalosti a dovednosti v péči o dítě. Vzdělávání však nespočívá pouze v přijímání informací a pokynů, jak správně vychovávat dítě. Má také

¹ Srov. ELIÁŠ, K. a M. SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2. Str. 100

² Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 24-26

pomoci vzdělávajícímu se dospělému k tomu, aby o svěřené dítě pečoval rád, stále v pěstounské péči nacházel smysl a dokázal věnovat péči nejen dítěti, ale i sobě.

V rámci praktické části je použit kvalitativní výzkum, konkrétně se jedná o metodu rozhovoru, jehož cílovou skupinou jsou právě pěstouni. Cílem samotného výzkumu je zjištění, zda si pěstouni zvyšují díky povinnému vzdělávání své kompetence v oblasti znalostí a dovedností při péči o svěřené dítě.

Autorka práce má zkušenosti s pěstouny ze svého pracovního prostředí, kdy je v kontaktu i se sociálními pracovníci náhradní rodinné péče a potažmo i se samotnými pěstouny. Téma bakalářské práce bylo zvoleno především proto, že problematika pěstounské péče je velice aktuální a při psaní bakalářské práce si autorka ještě rozšířila své znalosti o pěstounské péči a vzdělávání pěstounů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je právně ukotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tento zákon definuje pěstounskou péči a stanovuje základní podmínky pro její výkon. Definice pěstounské péče je uvedena v § 958, odst. 1: „Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi.“³

Dalším významným právním předpisem upravujícím pěstounskou péči je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.⁴

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče. Další typy náhradní rodinné péče také upravuje zákon č. 89/2012 Sb., a to osvojení, poručenství a péči cizí osoby. Pěstounská péče přichází v situacích, kdy z nějakého důvodu o své děti nemohou pečovat rodiče, v případě, kdy by péči o děti nezvládali, zanedbávali ji, anebo o děti pečovat nechtějí. Svěření dítěte do pěstounské péče má přednost před případným svěřením dítěte do ústavní výchovy.⁵

Pěstounská péče počíná dnem, kterým je pravomocný rozsudek o pěstounské péči. Postup před řízením o pěstounské péči je popisován v následujících kapitolách. Pěstounská péče nemá stejně dlouhé trvání jako např. osvojení či vztah mezi rodičem a dítětem. Hlavním důvodem proto je účel pěstounské péče. Neboť účelem pěstounské péče je především překlenout období, kdy se o dítě z nějakého důvodu nemohou starat rodiče. Pěstounská péče končí zletilostí dítěte a tím také končí právní vztah mezi pěstounem a dítětem v pěstounské péči. V některých případech mohou být dávky pěstounské péče prodlouženy. V takovém

³ ELIÁŠ, K. a M. SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2. 100

⁴ Srov. BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7. Str. 6

⁵ Srov. BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7. Str. 6-7

případě zůstává dítě v rodině pěstouna na své vlastní přání a dítě i pěstoun jsou nadále příjemci dávek.⁶

1.1 PRÁVA A POVINNOSTI PĚSTOUNA

Pěstoun nemá vůči dítěti stejná práva a povinnosti jako rodič. Mezi pěstounem a dítětem totiž nevzniká rovnocenný vztah jako mezi rodičem a dítětem či osvojitelem a osvojencem. Pěstoun může zastupovat dítě pouze v běžných záležitostech. Do výčtu práv, která zůstávají rodiči, patří např. rozhodování o vzdělávání dítěte. To souvisí především s nástupem dítěte do základní či střední školy. Další mimořádná záležitost, o které nemůže rozhodovat pěstoun je vycestování dítěte mimo Českou republiku a s tím související vyřízení cestovních dokladů. Pěstoun se také může domnívat, že rodič rozhodl v rozporu se zájmem dítěte. V takovém případě může o konkrétní záležitosti rozhodnout, na návrh pěstouna, soud.

Pěstoun má také právo na pomoc při péči o svěřené dítě. Může se jednat o pomoc pouze krátkodobou, ale i dlouhodobou. Pěstoun má na takovou pomoc nárok především z důvodu jeho dočasné pracovní neschopnosti nebo z důvodu narození dítěte, či úmrtí osoby blízké. Pomoc při péči o dítě by však neměla být pro pěstouna pravidlem, nýbrž pouze výjimečnou situací. Opakující se dlouhodobá pomoc při péči o svěřené dítě již není zájmem dítěte.

Dalším z práv, které může pěstoun uplatnit dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je právo na odpočinek a oddech. Toto právo náleží pěstounovi v celkovém počtu 14 dní za kalendářní rok. Zákon myslí i na to, že péče o dítě je pro pěstouna náročná a zaslouží si volný čas, který může věnovat jen sobě nebo svým koníčkům. Pěstoun může takovou pomoc využít, pokud je svěřené dítě starší dvou let. Pěstoun může jako pomoc při péči o dítě využít osoby pěstounovi či dítěti blízké tak, aby nebylo dítě nuceno si zvykat na cizí osoby a prostředí. Svůj čas na oddech může pěstoun využít např. v průběhu letních prázdnin, když dítě odjede na letní tábor nebo studijní pobyt.

Pěstoun může využít právo na odbornou psychologickou pomoc. Na takovou pomoc má pěstoun nárok jednou za šest měsíců. Pro pěstouna může být péče o svěřené dítě velmi psychicky náročná. Jednak se nejedná a jeho biologické dítě a jednak může být dítě

⁶ Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 613

pěstounovi svěřené různého věku, s čímž souvisí i různé zkušenosti dítěte v jeho biologické rodině nebo ústavní výchově. Proto, aby pěstoun vykonával pěstounskou péči, jak nejlépe umí, je mu právě poskytnuta tato pomoc.

Právo pěstouna zvyšovat si svou kvalifikaci v rámci výkonu pěstounské péče je také ukotveno v zákoně. Pěstoun si své znalosti a dovednosti musí zvyšovat v podobě povinného vzdělávání v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok. Důvodem jsou možná specifika dítěte v pěstounské péči.⁷

Jednou z důležitých povinností, kterou pěstoun získá, je umožňovat kontakt dítěte v pěstounské péči s rodiči a blízkými příbuznými. Není zájmem dítěte, aby ztratilo vazby na svou biologickou rodinu.

Další z povinností, která nepřechází na pěstouna a zůstává rodiči, je vyživovací povinnost. Tu rodič plní prostřednictvím Úřadu práce ČR.⁸

Pěstoun má také povinnost umožňovat osobě, se kterou uzavřel dohodu o výkonu o pěstounské péče, navštěvovat jeho domácnost a sledovat vývoj dítěte a naplňování cílů uzavřené dohody. Tato pověřená osoba může navštěvovat domácnost pěstouna jednou za dva kalendářní měsíce.⁹

1.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Před vznikem pěstounské péče na přechodnou dobu se odborníci dlouho zabývali otázkou vzniku takového institutu. Nebylo však zřejmé, jak by pěstounská péče na přechodnou dobu fungovala. Nejprve nebyl znám ani název tohoto institutu. Odborníci měli jasno v tom, že by přechodná péče o dítě měla fungovat, neboť by nemuselo projít ústavní výchovou. Nejprve se hovořilo o tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu bude spadat pod nějaké zařízení,

⁷ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4. Str. 320-326

⁸ Srov. BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7. Str. 13

⁹ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4. Str. 327

jakým je např. zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo diagnostický ústav. Vize odborníků byla taková, že dítě bude v této formě instituce vychovááno v domácím prostředí. Možnost spojení pěstounské péče na přechodnou dobu a nějakého zařízení byla shledána jako nevyhovující.

Dalším nápadem odborníků bylo svěřeni dítěte fyzické osobě, která by se o dítě starala do doby, než by bylo svěřeno do pěstounské péče či osvojení. Fyzickou osobou pečující by byla osoba v produktivním věku, která by po dobu péče o dítě nemohla vykonávat žádnou jinou práci. Bylo zapotřebí zajištění stálého zaměstnání pro pečující osobu.

Po dalších možnostech, které odborníci vyloučili, přišli s nápadem zahrnout pěstounskou péči na přechodnou dobu k pěstounské péči a osvojení. Jedná se totiž o péči, která předchází pěstounské péči a osvojení.¹⁰

Pěstounská péče na přechodnou dobu získala své místo v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v § 27a.¹¹

Dalším podstatným milníkem v ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu bylo stanovení délky trvání takovéto péče. Odborníci se rozcházel ve svých názorech, jak by měla být doba trvání pěstounské péče na přechodnou dobu stanovena. Někteří volili ukotvení časového horizontu zákonem. Protiargument však představovalo možné nedodržení stanovených lhůt zákonem. Zákonná varianta tedy byla vyloučena. Odborníci chtěli ponechat časovou lhůtu pro pěstounskou péči na přechodnou dobu na individuálnosti jednotlivých případů, které by byly stanovené předběžným opatřením. Jednou z dalších možností bylo odstupňování doby trvání podle věku dítěte. Aby se dostatečně adaptovalo v nové rodině a pěstoun měl čas přizpůsobit se individuálnosti dítěte. Odborníci se shodovali v tom, že je jak pro dítě, tak i pro pěstouna podstatné vědět, jak dlouho bude taková péče trvat. Nechtěli je

¹⁰ Srov. KONEČNÁ, H. a M. SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-08-1. Str. 24-27

¹¹ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 334

nechat žít v nejistotě, jak dlouho bude mít dítě domov u pěstouna a jak dlouho bude pěstoun o konkrétní dítě pečovat.¹²

Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok, což je ukotveno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 27a, odst. 9.¹³

Pěstounská péče na přechodnou dobu je odlišná od klasické pěstounské péče. Tato forma náhradní rodinné péče je nejčastěji využívána po dobu, po kterou nemohou biologičtí rodiče o dítě pečovat. Nejčastěji se jedná o tři hlavní důvody. Prvním z nich je případ novorozence, kterého si rodiče, popřípadě pouze matka nemůže převzít do své péče. Příčinou je nedostatečné zázemí a podmínky pro pobyt dítěte v domácím prostředí. Takové dítě se může svěřit do pěstounské péče na přechodnou dobu, aby mu byly zajištěny všechny potřeby, které dítě má mít. Jeden či oba rodiče mají čas si vhodné zázemí pro dítě připravit a převzít si ho zpět do své péče. Může se jednat také o rodiče bojující s určitým druhem závislosti, např. na návykových látkách.

Druhým častým důvodem pro svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je nezájem rodičů. Doba, po kterou může být dítě svěřeno pěstounovi na přechodnou dobu, se využije proto, aby mohli rodiče dát souhlas s osvojením dítěte. V takovém případě zbaví soud rodiče rodičovské odpovědnosti a dítě bude právně volné pro adopci. Proto, aby mohli být rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, existují zákonné lhůty.¹⁴

Tyto zákonné lhůty jsou upraveny v zákoně č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník. Matka může dát souhlas s osvojením nejprve šest týdnů pro porodu dítěte. Tato doba se jí ponechává pro případ, kdy by mohla být ve špatném psychickém stavu a nedomyslela by důsledky svého rozhodnutí. Oproti matce může dát otec souhlas s osvojením kdykoliv. Matka může svůj souhlas s osvojením odvolat do tří měsíců, od doby, kdy souhlas dala. Doba, po

¹² Srov. KONEČNÁ, H. a M. SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-08-1. Str. 27-30

¹³ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 334-336

¹⁴ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. St. 153-154

kteřou může být dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu, pokryje tyto zákonné lhůty a dítě bude moci být svěřeno do jednoho z typů náhradní rodinné péče.¹⁵

Třetím případem, pro který se využívá institut pěstounské péče na přechodnou dobu, se týká dětí starších. Rodiče těchto dětí se o ně nemohou po určitou dobu starat z nějakého vážného důvodu, např. aktuálně zhoršený zdravotní stav, dlouhodobý pobyt v nemocničním zařízení. Soud v takovém případě musí uvážit, zda dojde za určitou dobu k nápravě poměrů u rodiče a bude moci převzít dítě zpět do své péče. Po nezbytně nutnou dobu může být dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Výše zmiňovaná doba, po kterou může být dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, činí jeden rok. V průběhu těchto dvanácti měsíců však soud musí každé tři měsíce přezkoumávat podmínky, zda ještě trvají důvody pro to, aby dítě setrvalo v péči pěstouna na přechodnou dobu. Toto zjišťuje soud prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Pouze soudy mohou rozhodovat o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, či jiného typu náhradní rodinné péče.¹⁶

1.3 ZPROSTŘEDKOVÁNÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Na procesu zprostředkování pěstounské péče se mohou podílet pouze vybrané orgány, které jsou tím pověřeny. Jsou to zejména obecní úřady obcí s rozšířenou působností, ministerstvo práce a sociálních věcí a krajské úřady. Samotným zprostředkováním pěstounské péče jsou pověřeni krajské úřady. Krajské úřady vedou registr dětí vhodných pro pěstounskou péči či osvojení, registr pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu a registr budoucích osvojitelů.

¹⁵ Srov. ELIÁŠ, K. a M. SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2. Str. 86-87

¹⁶ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 153-154

Osobou, která může být potenciálním žadatelem o pěstounskou péči, je pouze fyzická osoba, která je občanem České republiky a má na jejím území trvalé bydliště. Takový postup je nutný pro klasickou pěstounskou péči. Jiný postup je možný v případě, ve kterém se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči. Osoby dítěti blízké či příbuzné nemusí procházet procesem zprostředkování. Stačí jim pouze podaná žádost k místně příslušnému okresnímu soudu.¹⁷

Celý proces zprostředkování začíná doloženou žádostí žadatele o pěstounskou péči k obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Žadateli je následně přidělen sociální pracovník, který se zabývá agendou náhradní rodinné péče. Ten, po určitou část procesu, doprovází žadatele. V podané žádosti musí být především uvedeny osobní údaje, kterými jsou: jméno a příjmení žadatele, datum narození, místo trvalého bydliště. Žadatel také dokládá výpis z rejstříku trestů, zprávu o jeho zdravotním stavu a také údaje, které se týkají jeho majetkových a sociálních poměrů. Žadatel svým písemným souhlasem, uděluje orgánu sociálně-právní ochrany dětí, oprávnění shromažďovat další potřebné informace, které jsou pro zapsání do registru pěstounů podstatné.

U žadatelů se hledí také na jejich zdravotní stav. A to nejen momentální zdravotní stav, ale i stav dlouhodobý. V posuzování konkrétní osoby je podstatné, zda tento žadatel bude schopen pěstounskou péči vykonávat dlouhodobě. Zdravotní stav posuzují vybraní odborní lékaři, kteří jsou touto činností pověřeni krajským úřadem. Jejich hlavní pracovní náplní je vyžádání si lékařských zpráv od praktických lékařů. Pokud žadatel navštěvuje i některého z odborných lékařů ve specializovaných oborech, je potřeba si vyžádat i tyto lékařské zprávy. Lékař, pověřený krajským úřadem, dle získaných zpráv, zkoumá konkrétní zdravotní situaci žadatele. Účelem pěstounské péče je její dlouhodobý výkon, proto je důležitá schopnost žadatele ji skutečně vykonávat.

Zájemcem o pěstounskou péči se z hlediska zdravotního stavu nemohou stát především tyto osoby:

- osoba, jejíž zdravotní stav neumožňuje dlouhodobý výkon pěstounské péče. Což je spojeno zejména s onemocněními, která mají zhoršující se tendence.

¹⁷ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 31-32

- osoba, která by mohla ohrožovat harmonický vývoj dítěte svou závislostí např. na alkoholu a návykových látkách.

- osoba, která není schopna zdravého náhledu na výchovu, není schopna řádně pečovat o svěřené dítě, díky svému psychickému onemocnění.¹⁸

Kromě zdravotního stavu je zkoumán žadatel i z psychologického hlediska. Psychologické vyšetření mnohdy ukáže i to, co nelze odhalit z rozhovorů, které provádí místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, ani z lékařských zpráv a vyšetření. Psychologickým vyšetřením případných budoucích pěstounů se zabývají zkušené psychologové. K vyšetření se využívá řada metod, zejména rozhovor, pozorování žadatele v průběhu vyšetření, někdy i pozorování v jeho přirozeném domácím prostředí a také speciální projektivní metody. Psycholog rovněž může ke své práci využít již nasbírané materiály sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí či odborného lékaře.

Vhodnost žadatele je posuzována také jeho stabilitou v rodinném životě. Důležité jsou žadatelovy vztahy s nejbližší rodinou, neboť jeho vyrovnanost se prolíná do jeho výchovy o jemu svěřeného nezletilého dítěte. Psycholog se zaměřuje na to, z jakého prostředí žadatel pochází. Zajímá se o to, zda žije ve spokojeném manželském či partnerském svazku, či důvodem rozpadu. Podstatné také je, zda žadatel vychovává vlastní děti, neboť tím prokazuje určitou osobnostní charakteristiku.

Psycholog také posuzuje, zda je žadatel schopný převzít dítě okamžitě do péče a zda je připravený na eventuální odlišnosti dítěte, které jsou dány jeho sociokulturním původem nebo jeho speciálními potřebami.

Stejně jako nepříznivý zdravotní stav, může být i psychologické vyšetření pro žadatele rizikovým faktorem. Příkladem mohou být tyto následující rizikové faktory:

- mezi žadatelem a dítětem je příliš velký věkový rozdíl, za který se považuje více jak 40 let, což může mít vážný dopad na výchovu dítěte a na možný se zhoršující zdravotní či psychický stav žadatele. Rizikem je i příliš malý věkový rozdíl, méně než 20 let.

¹⁸ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 32-34

- psycholog se v průběhu vyšetření zaměřuje i na historii žadatele, zda se v ní neobjevují nějaká traumata, která by mohla negativně ovlivnit výchovu dítěte.¹⁹

Žadatelé o pěstounskou péči musí také absolvovat odbornou přípravu pro přijetí dítěte. Odbornou přípravu zprostředkovává krajský úřad. Žadatelé mají pevně stanovený rozsah přípravy, kterou musí splnit, činící 48 hodin za kalendářní rok. Žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu mají rozsah odborné přípravy ještě delší a to 72 hodin za kalendářní rok.

V průběhu této odborné přípravy se žadatelům naskytne nový pohled na pěstounskou péči. Je to doba, ve které si mohou ujistit cíle a vyzkoušet své možnosti. Někteří žadatelé v této fázi zjistí, že si pod pěstounskou péčí představovali něco jiného nebo že přecenili své síly a v procesu zprostředkování nebudou nadále pokračovat. Řadu žadatelů však tento dlouhý proces zocelí a najdou dosud nepoznané vlastnosti a schopnosti. Někteří žadatelé se mohou bát přijmout dítě s postižením či sociokulturním handicapem. V průběhu procesu, i díky nově nabytým zkušenostem, mohou svůj názor změnit.

Odbornou přípravou provází žadatele sociální pracovníci a psychologové. Účastnit se mohou i odborníci z řad zdravotníků, kteří žadatelům pomáhají především s přípravou na možnost nějakého postižení u dítěte. Tito odborníci tak vidí žadatele v různých situacích, které se mohou ukázat až v procesu odborné přípravy.

Cílem odborné přípravy je získání znalostí pro výkon pěstounské péče. Především sebezpoznání samotného žadatele. Budoucí pěstouni musí umožňovat kontakt dítěte i s jeho biologickou rodinou, což pro některé žadatele je těžko přijatelný fakt. Pěstouni musí disponovat i řadou odborných znalostí a vlastností, které jim umožní výchovu dítěte i se vším, co dítě potřebuje. Předávání výchovných postojů, citovou stabilitu, bezpečný domov, pěstoun musí dítě přijmout i s jeho možnými odlišnostmi a rozvíjet v něm jeho individualitu.

Odborná příprava může probíhat v individuální či skupinové formě. V případě volby skupinové přípravy, by neměl počet osob ve skupině přesahovat dvacet osob. I přes to, že se jedná o skupinovou formu, je potřeba zachovat individuální přístup ke každému žadateli. Výjimku tvoří žadatelé, kteří jsou zařazeni v programu pěstounské péče na přechodnou dobu,

¹⁹ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 34-35

jejichž počet osob ve skupině nemá přesáhnout deset osob. Skupinová forma odborné přípravy se zaměřuje především na osvojování si znalostí v oblasti péče o dítě a práv a povinností pěstounů vůči dítěti. Individuální příprava je pak vhodná pro práci odborníků s žadateli. Odborníci poznávají žadatele v různých situacích, ať už běžného dne či v uměle navozených vypjatých situacích.²⁰

Ne ve všech případech dojde žadatel až do finální fáze, kdy je zařazen do registru osob vhodných stát se pěstouny. Někteří žadatelé mohou v několikaměsíčním procesu zjistit, že nejsou připraveni na příchod dítěte do rodiny a z celého zprostředkování ustoupí a nebudou se nadále připravovat na pěstounskou péči. Je to samozřejmě svobodné rozhodnutí každého z žadatelů. Za zastavení přípravy na pěstounskou péči není žadatel nijak sankcionován.

Stejně jako může ze zprostředkování pěstounské péče odstoupit žadatel, může celý proces zastavit i krajský úřad. Na samém počátku, kdy pracovník sociálně-právní ochrany dětí, zasílá kompletní spis o žadateli krajskému úřadu, může krajský úřad zamítnout žádost žadatele o zařazení do registru zájemců o pěstounskou péči. Důvodem může být nesplnění základních podmínek pro přijetí dítěte do rodiny, např. kdy žadatele mají nevyhovující bytové podmínky nebo je již na první pohled patrné, že žadatelé nebudou schopni správné výchovy dítěte.²¹

1.4 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Příbuzenská pěstounská péče má delší tradici než pěstounská péče klasická či pěstounská péče na přechodnou dobu. Příbuzenská pěstounská péče byla dříve takřka jedinou formou, kam lze svěřit dítě, aniž by musela být nařízena ústavní výchova. Většinu, z celkového počtu pěstounů v příbuzenské pěstounské péči, tvoří prarodiče dětí. Dle statistického údaje z roku 2016, tvořili prarodiče 57% z celkového počtu příbuzenské pěstounské péče.²²

²⁰ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 36-37

²¹ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 44

²² Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 129

Osoby příbuzné dítěti, nejen prarodiče, mají kromě pěstounské péče na výběr ještě jednu formu péče, kterou upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kterou je svěřeni dítěte do péče jiné osoby. Vzhledem k tomu, že osoby dítěti příbuzné nemusí procházet procesem zprostředkování, není v péči jiné osoby, v tomto ohledu žádný rozdíl. Odlišností je fakt, že v případě volby pěstounské péče, náleží pěstounovi a dítěti finanční odměna od státu v podobě dávek pěstounské péče. Takovou výhodu péče jiné osoby nemá. Osoba pečující je odkázána pouze na výživné od rodičů dítěte, kteří mají vyživovací povinnost stanovenou zákonem.²³

Příbuzenská pěstounská péče má své výhody. Děti, které jsou svěřovány do péče příbuzných, se nemusejí adaptovat na zcela nové prostředí a osoby. Předpokladem příbuzenské péče je znalost pečující osoby i prostředí. Pěstoun si tak nemusí vytvářet a z počátku těžce navazovat vztah s dítětem, neboť svěřené dítě zná a je seznámen se situací v rodině. Osobě příbuzné tak nemusí činit potíže kontakt dítěte s jeho rodiči. Nepříbuzným pěstounům může být taková situace nepříjemná. Žádná forma péče nemá pouze kladné stránky. Nevýhodou takovéto péče se paradoxně může stát právě příbuzenství dítěte s pečující osobou, neboť ta nemusí skýtat kvalitu řádné péče. Je možné, že osoba dítěti příbuzná bude zatížena stejnou patologií, jako rodina, ze které muselo dítě odejít. Jinou nevýhodou může tvořit fakt, že rodiče mohou dítě i nadále negativně ovlivňovat, neboť s ním jsou stále v častém kontaktu. Příbuzný pěstoun totiž nedokáže kontakt rodiče s dítětem omezit.

Kromě výše zmíněných výhod příbuzenské pěstounské péče, čerpají prarodiče další klady svými nabytými zkušenostmi. Tím, že také vychovávali děti a mají náhled na výchovu. Prarodiče skýtají jistotu i ve finanční a bytové stabilitě. Předpokládá se totiž, že jsou prarodiče v této sféře již zajištěni. Aspektem, který může při výchově dítěte vadit, je příliš vysoký věkový rozdíl, který je již dvougenerační. Prarodiče tak mohou mít mnohdy zkreslený pohled na výchovu dítěte. Jsou schopni zabezpečit dítěti základní potřeby, jakými jsou strava a ošacení. Nejsou však již schopni zajistit další potřeby dítěte, např. výplň volného času, emoční podpora, zájmové činnosti. Prarodiče mnohdy ani neznají veškeré možnosti, které

²³ Srov. ELIÁŠ, K. a M. SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2. Str. 99-100

nabízí současná doba. Děti se tak mohou setkávat s nepochopením, které může vyvolávat konflikty.²⁴

Prarodiče – pěstouni by tak mohli uvítat podporu sociálního pracovníka, který jim poradí např. s organizováním volného času dítěte a s orientací v prostředí, které sebou přináší dnešní doba, ve které se umí dobře pohybovat nezletilé dítě, ale již méně jeho prarodiče, ať už to souvisí s moderními technologiemi, životním stylem či módou. Prarodiče mohou mít také obavy ze zvládnutí kontaktu s jinými institucemi. Je třeba častějšího kontaktu se školou, lékaři, různými organizacemi, které podporují prarodiče – pěstouny ve výkonu jejich pěstounské péče.²⁵

²⁴ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 133-138

²⁵ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 138-139

2 PĚSTOUN

O pěstounovi vykonávajícím pěstounskou péči lze hovořit i jako o profesionálním rodiči. Pěstoun je osoba, která vychovává dítě v rodinném prostředí a předává mu vzorce výchovy a životní zkušenosti, po dobu, po kterou nemůže o dítě pečovat biologický rodič.²⁶ I když není pěstounství totožné s biologickým rodičovstvím, snaží se pěstoun zabezpečit pro dítě to nejlepší výchovné prostředí. Dítě tak může i nadále vyrůstat v rodinném prostředí, neboť pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou.

Pěstouni jsou profesionálové už jen z důvodu přípravy na pěstounskou péči. Dva lidé, kteří se rozhodnou mít dítěte, nemusí procházet žádnou přípravou ani žádným zprostředkováním. Není právo, které by dvěma lidem zakázalo zplodit dítě. Rodičovství je dar a možnost, která je vložena do rukou každému. Stát prostřednictvím svých orgánů zasahuje až v případě, kdy biologičtí rodiče ve výchově dítěte selhávají a je zapotřebí, aby právě pěstouni nahradili biologického rodiče ve výchově.

Zde najdeme také odpověď na otázku, proč procházejí pěstouni tak náročným procesem, kdy jsou vybíráni předepsaným způsobem a proškolení. Přejímají totiž odpovědnost za výchovu dítěte, nahrazují v životě dítěte rodiče, kteří svou rodičovskou odpovědnost neplnili v souladu se zákonem.

Nejlepším způsobem jak zjistit, zda je žadatel vhodným pro roli pěstouna, je nechat jej pohybovat ve svém přirozeném prostředí. Tak lze odhalit charakterové vlastnosti člověka, jeho reakce a řešení každodenních záležitostí, popř. i konfliktů. Náhled na žadatele nám poskytují i anamnestické údaje. Po jejich prostudování lze o daném člověku také usuzovat. Utvrdit v názoru či názor změnit můžou i data, která se shromažďují v průběhu celé přípravy. Ideální je, všechny získané materiály zpracovat a vyhodnotit je. A na základě všech získaných poznatků o žadateli o pěstounskou péči, ho lze zařadit do registru osob vhodných pro pěstounskou péči či ho odmítnout.²⁷

²⁶ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 47-49

²⁷ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 47-49

Pěstoun musí být také dobrým rodičem. Člověk, který chce vykonávat pěstounskou péči a chybí mu rodičovské kompetence, zřejmě nevytvoří pro dítě rodinné prostředí. Těmi rodičovskými kompetencemi se rozumí zajištění všech důležitých potřeb pro nezletilé dítě, vytvoření vztahu mezi pěstounem a dítětem, který by se rovnal vztahu rodiče a dítěte i s vědomím, že tento vztah končí zletilostí dítěte. Pro žadatele o klasickou pěstounskou péči, může být tato informace velmi zásadní a je třeba ji přijmout tak, aby byl budoucí pěstoun schopen dítě zahrnout láskou a vytvořit pro něj bezpečný domov, skýtající všechny jistoty.

Neexistují žádné tabulky, které by přesně definovali osobnost pěstouna, přesto můžeme vycházet ze základních osobnostních vlastností, která jsou pro výkon pěstounské péče zásadní. Jsou jimi zralá osobnost, která je stálá v mezilidských vztazích, má utvořenou základní sociální síť, je připravena upřednostnit potřeby dítěte před svými potřebami a je připravena na spolupráci s dalšími státními či nestátními orgány, která je v rámci pěstounské péče vyžadována.²⁸

Nikde nenajdeme napsáno, jaká je vhodná doba, respektive věk zájemce o pěstounskou péči. V případě, že je pěstounská péče plánovaná, považuje se za vhodnou dobu pro přijetí dítěte do rodiny, doba, kdy již odejdou z domova vlastní děti žadatelů. Zájemci tak mohou dojít k názoru, že mají ještě dostatek síly a chtějí pomoci některému z dětí, poskytnout mu láskyplný domov a vychovat ho. V některých případech není pěstounská péče plánovaná (většinou příbuzenská) a není na ni vhodná doba ani věk.²⁹

²⁸ Srov. PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7. Str. 47-55

²⁹ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 8-9

2.1 DÍTĚ S POSTIŽENÍM

Ne každé dítě, které přijde do jedné z forem náhradní rodinné péče, konkrétně tedy do pěstounské péče či pěstounské péče na přechodnou dobu, je zcela zdravé. Děti mohou být zdravotně postižené, což vyžaduje pěstouna, který péči o takové dítě zvládne. Zdravotním postižením se rozumí vrozené či získané poruchy či funkce organismu. Ze zdravotního postižení vyplývají různé handicapy, omezení pohybu, poruchy mentálních funkcí apod.³⁰

Při péči o postižené dítě, záleží na pěstounovi, jak se s takovou situací vyrovná a jak dokáže o dítě pečovat a vychovávat ho. Samozřejmě, že není všechna odpovědnost jen na samotném pěstounovi. V případě, že se jedná o pěstouna, který absolvoval proces zprostředkování, byl s možnými postiženími dítěte seznámen. V procesu zprostředkování je věnována obsahová příprava žadatele i na vyrovnání se s postižením dítěte. Pěstoun tak získá teoretické znalosti, které může využít při péči o takové dítě.

Stejně jako pečují biologičtí rodiče o postižené děti, pečují o ně i pěstouni. Vždy záleží na konkrétní pečující osobě, jak péči o dítě zvládá. Pěstounovi i dítěti pomáhá celá řada odborných organizací, které zajišťují odbornou psychologickou či pedagogickou pomoc. I organizace, které se zabývají vzděláváním pěstounů, nabízejí pomoc při péči o postižené dítě. Ať už jen formou poradenství či odborné pomoci.³¹

Pěstounovi, který pečuje o postižené dítě, se dostává i finanční pomoci, v podobě zvýšených dávek pěstounské péče, podle stupně postižení dítěte. Této problematice se věnuje následující podkapitola.³²

³⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-92-7. Str. 7

³¹ Srov. ARCHER, C. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4. Str. 101-102

³² Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 621-622

2.2 DÁVKY PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Stát prostřednictvím vytvořeného pilíře sociálního zabezpečení poskytuje osobám vykonávajícím pěstounskou péči a dětem svěřeným do pěstounské péče finanční podporu. Ze všech forem náhradní rodinné péče, kterými jsou osvojení, pěstounská péče a péče třetí osoby, má právě jen pěstounská péče společně s pěstounskou péčí na přechodnou dobu, možnost této finanční výhody.

Dávky pěstounské péče jsou upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dávkami pěstounské péče se rozumí:

1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte
2. Odměna pěstouna
3. Příspěvek při převzetí dítěte
4. Příspěvek při ukončení pěstounské péče
5. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Charakteristika jednotlivých výše uvedených dávek.³³

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte slouží pouze pro potřeby dítěte. Příspěvek je vyplácen pěstounovi, který o dítě pečuje. Příspěvek náleží nezletilému nezaopatřenému dítěti, kterým se rozumí dítě do dosažení 18. let věku. Nezaopatřenost se posuzuje podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Nezaopatřené dítě je dítě, po dobu trvání povinné školní docházky, nejdéle do 26. let věku dítěte, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání. Příspěvek může být vyplácen i po dosažení zletilosti a ukončení pěstounské péče, pokud i nadále bude dítě v péči osoby pečující – pěstouna. V takovém případě se pak příspěvek vyplácí přímo zletilému dítěti. Výplata příspěvku se ukončí s ukončením pěstounské péče. Příspěvek nebude také vyplácen v době, kdy by bylo dítě umístěno do zařízení, vykonávající péči o dítě. Výše příspěvku se od 1. 1. 2018 změnila. Nově částky příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí:

³³ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4. Str. 613

- od 0 – 6 let 4 950,- Kč
- od 6 – 12 let 6 105,- Kč
- od 12 – 18 let 6 985,- Kč
- od 18 – 26 let 7 260,- Kč³⁴

Odměna pěstouna

Tato dávka náleží osobě pečující stejně tak osobě v evidenci. Rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je následující. Osoba pečující je osoba, která převzala dítě do své pěstounské péče. Osoba v evidenci je osoba, která byla zařazena do registru pěstounů na přechodnou dobu, a která je okamžitě připravena na převzetí dítěte do své péče. Po ukončení péče o dítě, zůstává i nadále zařazena v registru a pobírá dávku odměnu pěstouna a je opět připravena na převzetí dalšího dítěte vhodného pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Výše odměny pěstouna pro osoby v evidenci, tedy pro pěstouny na přechodnou dobu se nezměnila. Odměna zůstává ve stejné výši, tzn. 20 000,- Kč. Pro dlouhodobé pěstouny však byla odměna zvýšena. Nově tak činí:

- 12 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o jedno dítě
- 18 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o dvě děti
- 30 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o tři děti nebo o dítě, které je ve II. až IV. stupni závislosti
- 36 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o čtyři děti nebo o dvě děti, které jsou ve II. až IV. stupni závislosti
- 42 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o pět dětí
- 48 000,- Kč – pečuje-li pěstoun o šest dětí

³⁴ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 346-349

V případě, kdy je dítě, které má pěstoun v péči v plném přímém zaopatření ústavu, nenáleží pěstounovi finanční odměna. Pěstounská péče může být vykonávána i oběma manželi, v takovém případě však náleží dávka odměny pěstouna pouze jednomu z manželů. Z částky, která je pěstounům vyplácena se sráží všechny zákonné platby, tj. daň z příjmu, pojistné na zdravotní a sociální zabezpečení. Po těchto zákonných srážkách je zaslána celková částka pěstounovi. Pěstounská péče však nebrání pěstounovi ve výkonu zaměstnání. Pokud pěstoun pracuje, dávka odměny pěstouna mu náleží ve stejné výši. Zde je pak pouze zohledněno daňové zvýhodnění, které může pěstoun uplatňovat buď v rámci dávky odměny pěstouna, nebo u svého zaměstnavatele.³⁵

Příspěvek při převzetí dítěte

Příspěvek při převzetí dítěte je jednorázovou dávkou, která náleží pěstounovi v okamžiku převzetí dítěte do péče. Tento příspěvek však nenáleží osobě v evidenci, která je pěstounem na přechodnou dobu. Výše příspěvku je členěna podle stáří dítěte, a to:

- – dítě do 6 let
- – dítě od 6 do 12 let
- – dítě od 12 do 18 let³⁶

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží dítěti, které bylo do dosažení zletilosti v pěstounské péči. Příspěvek je vyplácen jednorázově ve výši 25 000 Kč.³⁷

³⁵ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 351-358

³⁶ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 359-360

³⁷ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2016. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 350-351

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tento příspěvek náleží pěstounovi, pokud pečuje nejméně o tři děti. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70% z pořizovací ceny, nejvýše činí však 100 000 Kč.³⁸

³⁸ Srov. NOVOTNÁ, V. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4. Str. 360-362

3 VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ

Proces vzdělávání dospělých se význačně liší od vzdělávání dětí a mladistvých. Při vzdělávání dospělých je podstatné pracovat také s jejich životními zkušenostmi, které dětem a mladistvým chybí. Dospělý člověk má vytvořené názory, je kritičtější v pohledu na probírané téma a nedá se tak snadno ovlivnit.³⁹

V rámci vzdělávání dospělých je důležitá jejich motivace. Ta dospělého člověka pohání a vede ke splnění vytyčených cílů. Při povinném vzdělávání pěstounů může právě motivace absentovat. Jak sám název napovídá, jedná se o povinné vzdělávání, které ne každý pěstoun přijme jako svůj cíl, který musí splnit. Proto je důležité i v takovém typu vzdělávání najít byt' jen dílčí cíle, které budou pro pěstouna motivací.

Před počátkem samotného vzdělávání je potřeba vymezit očekávání dospělého. Vzdělávající se dospělý předpokládá, že v rámci vzdělávání získá celou řadu nových informací, které mu budou podávány odborníkem v podobě školení. Očekávání jiného druhu se může vést v předpokladu, že si dospělý rozšíří své schopnosti a dovednosti v určité oblasti na vyšší úroveň. Takové vzdělávání probíhá např. formou situačních her nebo navozováním reálných situací. Stejné očekávání může mít od vzdělávání i pěstoun. Někteří mohou očekávat vzdělávání v podobě školení a jiní zase aktivní zapojení se do vzdělávacího procesu.⁴⁰

Při samotném vzdělávání dospělých lze užít několik metod. Záleží na lektorovi, jakou z metod upřednostní, aby snadněji oslovil skupinu vzdělávajících se. Dospělé často upoutává metoda, kdy dochází ke vzdělávání pomocí předávání životních zkušeností. Oblíbenou metodou je také metoda práce ve skupině, hledání nových východisek pro přednesenou reálnou situaci. Užívanou metodou je i nácvik dovedností s praktickými ukázkami, kde

³⁹ Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 17-20

⁴⁰ Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 24-26

figuruje hlavně nápodoba. Nápodobou se rozumí přebírání vzorců chování jedince. Jako metoda vzdělávání je označována také metoda přirozené autority, tedy vzdělavatele.⁴¹

Při povinném vzdělávání jsou uplatňovány různé formy. Jednou z nich je forma monologická. Při této formě je využíváno především monologu lektora, což znamená, že vzdělávací kurz má podobu přednášky či školení.

V rámci formy skupinové jsou upřednostňovány především kvality vzdělávajícího. Vzdělávající se aktivně zapojuje do procesu a podílí se na celém procesu vzdělávání. Při skupinové formě si pěstoun upevňuje získané poznatky, které pak snadněji převádí do praxe. Má možnost nácviku reálných situací, které prověřují jeho silné a slabé stránky.⁴²

Pro zefektivnění vzdělávajícího procesu je důležité použití didaktických pomůcek, které pomáhají vzdělávajícímu se v zapamatování. I didaktické pomůcky mají svá pravidla. Čím jednodušší jsou, tím dochází k většímu zapamatování nácvikové situace. Pokud didaktická pomůcka vystihuje přesnost tématu, dochází tím k většímu zapamatování vzdělávajícího.

Za didaktickou pomůcku jsou považovány i zvukové záznamy nebo video nahrávky, které také mohou přiblížit téma nebo pomoci ho objasnit, či lépe zapamatovat.⁴³

Pro každého dospělého, který se vzdělává, je podstatné vědět, jak získané informace využije pro svůj další rozvoj nebo pro svoji náplň práce. U informací, o kterých ví, že je využije, dochází k mnohem snadnějšímu zapamatování. Stejně je to i u pěstounů, které plní své povinné vzdělávání. Pokud v povinném vzdělávání nacházejí témata, která pro ně jsou využitelná v každodenním životě, získávají i větší chuť do dalšího učení.

Pro zefektivnění výuky je důležité zapojení emocí, neboť pokud člověk spojí prožitek s učením, dosáhne tím opět snadnějšího zapamatování.

⁴¹ Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 34-35

⁴² Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 79-87

⁴³ Srov. BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7. Str. 99-103

3.1 POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Povinnost vzdělávání pro všechny pěstouny je uložena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v § 47a. Každý pěstoun si musí podle tohoto paragrafu plnit povinné vzdělávání v rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců.

Plnit si povinné vzdělávání má každý pěstoun, i v případě, že pěstounskou péči vykonávají oba manželé. V takovém případě musí splnit rozsah povinného vzdělávání oba dva.⁴⁴

Obsah ročního vzdělávání upravuje vyhláška č. 473/2012 Sb., která upravuje některá ustanovení o sociálně-právní ochraně dětí. V rámci vzdělávání si pěstouni rozšiřují znalosti a dovednosti v péči a výchově o svěřené dítě. Pěstouni si také osvojují kompetence ve výchově dítěte, které se odlišuje svým původem, má specifické potřeby, ať už v oblasti vzdělávání nebo péče. Některé děti, které jsou svěřeny do pěstounské péče, nemusí být zcela zdravé. I s tímto problémem se pěstouni učí vypořádat v rámci získaných znalostí ze vzdělávání. Souvisí s tím i zvládání krizových situací, neboť s těmi se pěstouni v rámci výkonu pěstounské péče setkávají nespočetněkrát. Pěstouni získávají informace také o kontaktu dítěte se svou biologickou rodinou. Pěstoun má za povinnost tento kontakt umožňovat a podporovat.⁴⁵

Pojem vzdělávání není spojen pouze se vzdělávacími akcemi a školeními. Pěstoun může být vzděláván i přítomností pracovníka sociálně-právní ochrany dětí nebo pracovníkem doprovázející organizace. Pěstoun často pod tíhou povinností běžného dne, nedokáže vidět situace či nějaký nastalý problém objektivně. I doprovázením a rozhovorem odpovědného pracovníka s pěstounem, dochází ke vzdělávání.⁴⁶

⁴⁴ Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 575-576

⁴⁵ Srov. Vyhláška č. 473/2012 Sb., ze dne 1. 1. 2013, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. [online]. [cit. 2018-02-12] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

⁴⁶ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 14-15

Pro pracovníka je důležitý nejen pěstoun a dítě, ale i další členové rodiny, popř. členové žijící ve společné domácnosti. Neboť je podstatné fungování všech vztahů v rodině.

Vedle doprovázení je využíváno také vzdělávání. Opět se nejedná o žádné semináře, ale o vzdělávání, při němž je sestavován vzdělávací plán, který sociální pracovník s pěstounem vytváří a kontroluje jeho naplňování. Mnohdy je nejdůležitější, aby se pěstoun se svými problémy a pocity otevřel. Je nesmírně důležité, aby byl navázán kladný vztah mezi sociálním pracovníkem, pěstounem a jeho rodinou. Otevřenost pomáhá odhalovat bolavá místa v rodině a umožňuje její lepší monitorování.⁴⁷

3.2 POVĚŘENÁ OSOBA

Pověřená osoba je pověřena vykonáváním sociálně-právní ochrany dětí krajským úřadem. Pověřenou osobou může být osoba fyzická i právnická. Pro to, aby tuhle činnost mohla vykonávat, je potřeba podání písemné žádosti ke krajskému úřadu, který o vydání rozhodnutí rozhoduje.

Krajský úřad musí od pověřené osoby obdržet náplň práce, jehož se bude činnost sociálně-právní ochrany týkat. K vydání pověření je třeba dokládat i dokončené vzdělání osob, které budou danou činnost vykonávat. Kromě vzdělání je potřeba i bezúhonnosti.

Stejně jako rozhoduje krajský úřad o vydání pověření, rozhoduje i o jejím odnětí. Pověřená osoba může o zrušení sama požádat a krajský úřad její žádosti vyhová. Další způsoby odnětí pověření již nejsou dobrovolné, tedy vyplývající ze strany pověřené osoby. V případě, že pověřená osoba nevykonává činnosti, pro kterou ji bylo pověření vydáno, může ho krajský úřad zrušit. Pověřená osoba se také může dopustit nějakého protiprávního jednání v rámci své činnosti. V takovém případě, se jedná o velmi vážný přestupek, za který bude pověřené osobě také odňato pověření k činnosti. Pokud dojde k odnětí pověření, nesmí fyzická či právnická osoba vykonávat činnost, která souvisí s výkonem sociálně-právní ochrany dětí.⁴⁸

⁴⁷ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 14-15

⁴⁸ Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 697-699

Jednou z podstatných činností, kterou oprávněná osoba může vykonávat, je uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Dohoda je součástí výkonu pěstounské péče a pěstounovi z této dohody vyplývá další řada povinností. Další činnost týkající se pěstounské péče je možná příprava žadatelů o pěstounskou péči v procesu zprostředkování, kdy se žadatelé připravují na zařazení do registru žadatelů o pěstounskou péči. V neposlední řadě má pověřená osoba také právo vykonávat poradenskou činnost pro osoby vykonávající pěstounskou péči.

Poradenskou činností se rozumí především pořádání různých školení či kurzů, při kterých je pěstoun také vzděláván. Pěstouni si např. osvojují možná řešení různých výchovných problémů, které při výchově nezletilého dítěte mohou nastat nebo se zdokonalují v péči o zdravotně znevýhodněné dítě.⁴⁹

Dohoda o výkonu pěstounské péče musí být mezi pěstounem a pověřenou osobou, uzavřena nejpozději do třiceti dnů od právní moci rozsudku o pěstounské péči. O tomhle postupu informuje pěstouna pracovník náhradní rodinné péče, který také může pěstounovi doporučit doprovázející organizaci.

Dohoda je uzavírána na dobu, po kterou trvá pěstounská péče. Je tedy uzavírána na dobu určitou. Nelze však dohodu uzavřít na přesně ohraničený čas jejího trvání.

Na první schůzce se pěstoun s pracovníkem doprovázející organizace nejprve seznámí. Pracovník, který je rodině přidělen, je nazýván klíčovým pracovníkem. Ten podrobně informuje pěstouna o náplni této dohody. Klíčový pracovník popíše jednotlivé kroky při postupu uzavírání dohody a vysvětlí mu práva a povinnosti vyplývající z této dohody. V případě uzavření této dohody, může pěstoun čerpat z řad služeb, které jsou určeny pro podporu pěstouna při péči o jemu svěřené dítě.

Po seznámení pěstouna s obsahem dohody o výkonu pěstounské péče, ponechá klíčový pracovník pěstounovi dostatek času a prostoru před definitivním podepsáním dohody.⁵⁰

⁴⁹ Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 659 - 673

⁵⁰ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 17

Pokud je pěstoun dostatečně seznámen s obsahem dohody a nebyla-li potřeba změnit některá ustanovení dohody, může být dohoda podepsána.

Dohoda ve svých ustanoveních upravuje zejména možnosti zajištění odborné pomoci, zejména psychologické či terapeutické. Upravuje postup zajištění péče o dítě v případě, kdy by pěstoun z nějakého důvodu nemohl dočasně péči vykonávat. Důležitým obsahem dohody je také povinné vzdělávání pěstounů. V dohodě se stanoví, za jakých podmínek bude vzdělávání probíhat, jakou formou a uvede se počet hodin povinného vzdělávání, které musí pěstoun absolvovat. Povinné vzdělávání je zajišťováno pověřenou osobou, ta také zaznamenává jeho průběh a hlídá naplňování tohoto vzdělávání.⁵¹

Sociálnímu pracovníkovi doprovázející organizace je ukládána povinnost navštěvovat domácnost pěstouna a sledovat, zda se dítě v pěstounské péči řádně vyvíjí a zda jsou plněny povinnosti vyplývající z dohody o výkonu pěstounské péče. Klíčový pracovník rodiny ji navštěvuje v intervalu dvou měsíců. Z návštěv v domácnosti pěstouna vyplývají povinnosti také příslušnému pracovníkovi, neboť ten je povinen podat zprávu o výkonu pěstounské péče příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁵²

V rámci spolupráce je sestavován individuální plán ochrany dítěte. V tomto plánu se stanovují především jednotlivé kroky, které je třeba učinit ve výchově dítěte. Individuální plán určuje i povinnosti pěstouna, které musí dodržet. Upravuje tedy i povinné vzdělávání. Individuální plán není stejný pro celou dobu výkonu pěstounské péče, sestavuje se na určité období, kdy je zapotřebí tyto jednotlivé kroky splnit. Proto je v něm možné upravit vzdělávání pěstounů, jehož rozsah musí splnit.

Individuální plán ochrany dítěte by měl být v souladu s uzavřenou dohodou. Neznamená to však, že by dohoda o pěstounské péči měla být měněna tak často jako individuální plán. Jednotlivá ustanovení, která se smluví a podepíší v individuálním plánu, musí být naplňována i v rámci dohody.

⁵¹ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 17-19

⁵² Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 578-579

Dohoda o výkonu pěstounské péče může mít stanovené obecné kroky, které upravují především práva a povinnosti a kroky specifické, které se budou, svým obsahem, blížit individuálnímu plánu.⁵³

Dohoda však není závazná po celou dobu výkonu pěstounské péče. Jsou zde ponechány klasické vlastnosti dvojstraně podepsaného právního aktu. Rozvázat dohodu může jak pěstoun, tak i pověřená osoba. Pěstoun ani doprovázející organizace nemusejí udávat důvod, proč výpověď dohody o výkonu pěstounské péče, podávají. V takovém případě plyne také výpovědní lhůta, která je v případě dohody o výkonu pěstounské péče v délce třicet dní. Po podání výpovědi a rozvázání spolupráce s doprovázející organizací, musí být uzavření dohoda nová.⁵⁴

⁵³ Srov. *Pěstounství je profese*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7. Str. 18-19

⁵⁴ Srov. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 598-599

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Výzkumem se rozumí proces, v jehož rámci se snažíme nalézt odpovědi na kladené otázky. Jde o cílevědomou činnost, která se snaží o rozvinutí daného vědního oboru. Výzkum jako takový ovlivňuje metodologie. Výzkum lze rozlišovat na kvalitativní, kvantitativní a případně smíšený výzkum. Kvantitativní výzkumy v sociálních vědách mnohdy kopírují přírodní vědy a to v jejich metodologii. V rámci kvantitativního výzkumu jsou sledované jevy měřitelné. Přeneseně postupy kvantitativního výzkumu predikují měřitelnosti lidského chování. Kvalitativní výzkum se od kvantitativního výzkumu liší především ve své metodologii a sběru dat. Smíšený výzkum kombinuje kvalitativní a kvantitativní výzkum.⁵⁵

4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem výzkumu bakalářské práce je zjištění, zda povinné vzdělávání pěstounů zvyšuje kompetence pěstouna v oblasti znalostí a dovedností v péči o svěřené dítě. Pro to, abych dokázala, zda je, dle odpovědí respondentů, cíl naplněn, stanovila jsem si výzkumné otázky.

Výzkumné otázky jsou:

1. okruh otázek: Je vzdělávání pro pěstouny přínosem?

Otázky:

- 1) Rozšířil(a) jste si po absolvování povinného vzdělávání své teoretické znalosti v oblasti výchovy dítěte, v čem konkrétně?
- 2) Navázal(a) jste v rámci plnění vzdělávání kontakt i s jinými pěstouny, se kterými si můžete vyměňovat zkušenosti při výkonu pěstounské péče?
- 3) Je pro Vás povinné vzdělávání v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok dostačující?
- 4) Přináší Vám absolvované vzdělávání nový okruh znalostí a informací?

⁵⁵ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. Str. 41-45

5) Byl(a) jste informována o povinnosti dalšího vzdělávání pracovníkem OSPOD a v jaké fázi to bylo? (při první informativní schůzce nebo při podání návrhu na PP apod.)

6) Absolvoval(a) jste před pěstounskou péčí ještě jinou formu náhradní rodinné péče? Např. pěstounskou péči na přechodnou dobu či péči 3. osoby?

2. okruh otázek: Je pěstoun v rámci spolupráce spokojený s činností doprovázející organizace?

Otázky:

7) Jste si díky dalšímu vzdělávání jistější v péči o svěřené dítě?

8) Zasáhlo povinné vzdělávání do Vašeho časového plánu?

9) Byla Vám doprovázející organizace doporučena nebo jste si ji vybral(a) sám/sama?

10) Máte za dobu výkonu pěstounské péče stále stejnou doprovázející organizaci nebo jste ji změnil(a)?

11) Využíváte rádi vzdělávací akce, které jsou pořádány mimo ČR?

12) Jste srozuměn(a) s návštěvami pracovníka doprovázející organizace ve Vaší domácnosti?

4.2 ZVOLENÁ VÝZKUMNÁ METODA

Pro naplnění výzkumného cíle této bakalářské práce byly zvoleny postupy kvalitativního výzkumu, které spočívají ve sběru dat přímo v sociálním prostředí a při kontaktu s cílovou skupinou respondentů. Zpracovatel výzkumu si během výzkumné práce s respondenty může sbíraná data doplňovat dle aktuální situace a potřeby. Podstata kvalitativního výzkumu spočívá ve sběru dat, které umožňují náhled do hloubky zkoumaného jevu.

Základní metody kvalitativního výzkumu:

- pozorování – vyžaduje delší časové období pro výzkum a dobré porozumění zkoumané kultury
- texty a dokumenty – vyžadují teoretické znalosti zkoumaného jevu

- rozhovor – zpracovatel výzkumu má možnost v průběhu výzkumu doplňovat data
- audio – a videozáznamy – velkou výhodou je znovu zopakování si záznamu, výzkumník může pracovat i s autentickými reakcemi respondentů⁵⁶

Pro výzkumný cíl bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum, neboť ve zkoumané problematice je vhodné využití právě metodologie kvalitativního výzkumu. Výzkumný cíl bakalářské práce spočívá ve zjištění, zda si pěstouni rozšířili své znalosti a dovednosti při péči o děti při absolvování povinného vzdělávání. Pro naplnění výzkumného cíle práce byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu, konkrétně metoda polostrukturovaný rozhovor.⁵⁷

Výhody kvalitativního výzkumu: Výzkumník zkoumá daný jev v přirozeném prostředí, které dokresluje autentičnost výzkumu. Dostává se tedy do kontaktu s jednotlivci nebo skupinami, v jejichž prostředí se v rámci tvoření výzkumu pohybuje. Z provedeného výzkumu lze vyvodit určitou teorii.

Nevýhody kvalitativního výzkumu: Časová náročnost sběru dat. Možnost ovlivnění výzkumníka daným prostředím. Nevýhodou je také možná neaplikovatelnost výzkumu na jiné prostředí, jinou skupinu či jinou kulturu. Neboť prostředí, ve kterém je výzkum získaný, je jedinečné.⁵⁸

V rámci kvalitativního výzkumu jsme tedy použili konkrétně metodu rozhovoru.

Při realizaci rozhovorů je potřeba dodržovat určitá pravidla. V první fázi je nutné seznámit respondenty s účelem, pro který získávám data. Vysvětlit jim, kde budou jejich výpovědi interpretovány. Podstatné je poučení respondentů o tom, že jejich výpovědi budou použity jen pro určitý výzkum a nebudou zneužity. Respondenty je také třeba pochválit za jejich ochotu na daném výzkumu spolupracovat a pomoci ve sběru dat.

⁵⁶ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. Str. 49-53

⁵⁷ Srov. BERNARD, H. Russell. *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. 4th ed. Lanham, MD: AltaMira Press, c2006. ISBN 0-7591-0868-4. Str. 212

⁵⁸ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. Str. 49-53

Při tvorbě výzkumných otázek jsme čerpali především z aktuální problematiky náhradní rodinné péče a povinného vzdělávání pěstounů. Otázky byly tvořeny na základě získaných znalostí prostudováním odborné literatury na tohle téma a informací získaných z legislativních zdrojů.

V rámci rozhovoru se nejprve začíná s tématy, které nejsou pro respondenty zatěžující. Slouží také pro navození atmosféry a nemusí se ještě týkat přímo tématu. Při rozhovoru je potřeba začít s otázkami či tématy, které nejsou příliš náročné a postupně je možné přecházet k náročnějším a těžším. Respondenti se také mohou v průběhu rozhovoru rozhodnout, že v dalším odpovídání nebudou pokračovat. Výzkumník bude mít k dispozici alespoň data z úvodu rozhovoru.

Závěrem je vhodné respondentovi znovu zopakovat, proč se výzkum realizuje a kde bude uvedena výpověď respondenta. Vlastním shrnutím rozhovoru podporujeme respondenta ve správnosti jeho činnosti.⁵⁹

Před začátkem rozhovoru se autorka respondentům nejprve představila a seznámila je s důvodem sběru dat, které jsou potřebné pro výzkum bakalářské práce. Stručně je seznámila s obsahem teoretické části a s podstatou rozhovoru. Ještě před samotným začátkem rozhovoru bylo s respondenty volně hovořeno a konverzace plynule přecházela do samotného rozhovoru. Respondenti byli poučeni o zveřejnění jejich výpovědí v bakalářské práci. Po provedení rozhovoru poděkovala autorka respondentům za jejich ochotu a v některých případech probíhala ještě další konverzace na jiné téma.

4.3 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

V rámci výzkumu této bakalářské práce bylo osloveno deset respondentů. Z čehož všech deset respondentů bylo ochotno na otázky odpovědět a nikdo nevyužil možnosti odmítnout rozhovor. Osloveni byli respondenti v rámci správního obvodu sociálně-právní ochrany dětí daného územním celkem. Nejedná se tedy o celorepublikový výzkum. Výzkumný cíl bakalářské práce lze tedy spojit právě s daným správním obvodem. Nevýhodou výzkumu bakalářské práce může být právě malé ohraničené území, v nichž byly rozhovory pořizovány.

⁵⁹ Srov. GILLHAM, B. *The research interview*. Reprint. London [u.a.]: Continuum, 2000. ISBN 082644797X. Str. 38-42

Toto malé území však může tvořit i výhodu, neboť výzkumný cíl bakalářské práce bude právě charakteristický pro vzdělávání pěstounů v daném správním obvodě.

Respondenti byli kontaktováni prostřednictvím sociální pracovnice se specializací na náhradní rodinnou péči úřadu obce s rozšířenou působností. Respondenti byli vybráni účelově, za pomoci této pracovnice.

Každému z nich byl nejprve vysvětlen důvod získávání dat a ponechána možnost na otázky neodpovídat. V případě citlivosti některé otázky pro respondenta, bylo nabídnuto, na otázku neodpovídat. Všichni oslovení respondenti odpovídali na předem připravené otázky s velkou ochotou a bez jakýchkoliv potíží.

Rozhovory probíhaly v přirozeném prostředí respondenta, v jeho domácnosti. Nejprve bylo volně navázáno v konverzaci. Respondenti byli seznámeni s obsahem otázek a průběhem zaznamenávání odpovědí. Konverzace probíhala v uvolněné atmosféře. Délka jednoho pořázeného rozhovoru odpovídala čtyřiceti minutám až jedné hodině.

Někdy bylo zapotřebí položenou otázku respondentů více přiblížit nebo popsat, co se otázkou myslí. Při rozhovoru bylo uplatňováno aktivní naslouchání, což znamená, přikyvování při rozhovoru, či zopakování výpovědi respondenta, zda bylo otázce dobře porozuměno.

Respondenty tvořily převážně ženy. Rozhovory byly pořázeny se sedmi ženami a třemi muži. V případě vzorku náhodně vybraných žen, vykonává jedna pěstounskou péči klasickou, kdy musela daná respondentka projít procesem zprostředkování. Dalších šest žen vykonává příbuzenskou pěstounskou péči. Z vybraného vzorku tří mužů, vykonávají dva pěstounskou péči příbuzenskou a jeden z nich klasickou pěstounskou péči.

Věk respondentů byl velmi různorodý, nejmladší respondent byl ve věku třicet let a nejstarší respondent se může pyšnit věkem sedmdesát čtyři let. Věk respondentů, který se pohyboval kolem šedesáti let a více, byl zastoupen ve vyšší míře prarodiči dětí, kteří vykonávají pěstounskou péči.

Tabulka respondentů:

respondent	pohlaví	věk	forma pěstounské péče
1.	žena	46 let	pěstounská péče klasická
2.	žena	30 let	pěstounská péče příbuzenská
3.	žena	48 let	pěstounská péče příbuzenská
4.	žena	63 let	pěstounská péče příbuzenská
5.	žena	58 let	pěstounská péče příbuzenská
6.	žena	49 let	pěstounská péče příbuzenská
7.	žena	61 let	pěstounská péče příbuzenská
8.	muž	43 let	pěstounská péče klasická
9.	muž	74 let	pěstounská péče příbuzenská
10.	muž	66 let	pěstounská péče příbuzenská

4.4 REALIZACE VÝZKUMU

Pro výzkum bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum a to konkrétně metoda polostrukturovaného rozhovoru. Díky této metodě má respondent možnost rozprávět se o dané problematice. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje v rámci rozhovoru doplňování dalších informací, které vyplývají z průběhu vedení rozhovoru. Opačně umožňuje tento typ řízení rozhovoru, při kterém je možnost vrátit se zpět k danému okruhu otázek.

Polostrukturovaný rozhovor je náročný pro osobu, která vede rozhovor, neboť musí udržet linii, ze které se nesmí odchýlit.⁶⁰

Před uskutečněním rozhovoru byla vytvořena osnova polostrukturovaného rozhovoru, která kopíruje cíl bakalářské práce. Pro potřeby výzkumu byly vytvořeny výzkumné otázky. Potvrzením výzkumných otázek, bude hodnotný i hlavní výzkumný cíl bakalářské práce. Otázky se týkaly vnímání vzdělávání samotnými pěstouny a spokojeností pěstounů s činností doprovázející organizace.

V osnově polostrukturovaného rozhovoru jsem neměla připravené otázky na věk a pohlaví, neboť jsem byla v osobním kontaktu s respondenty a na jejich pohlaví jsem se dotazovat nemusela. O věku respondentů jsem byla předem informována pracovnící náhradní rodinné péče.

⁶⁰ Srov. BERNARD, H. Russell. *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. 4th ed. Lanham, MD: AltaMira Press, c2006. ISBN 0-7591-0868-4. Str. 212

4.5 ANALÝZA DAT PROSTŘEDNICTVÍM KÓDŮ

Pro analýzu dat bylo využito kódování, které je cílem každé analýzy. Při analýze získaných kvalitativních dat, je možné využít různé metody. Nejčastěji se používají přepisy rozhovorů, pořízené záznamy v denících, ale i nahrávky, ať už audio nebo video.

Pro snadnější analýzu těchto dat je možné využít programy, které umožňují efektivní a rychlý výzkumný proces. Zřejmě nejznámějším programem je tzv. CAQDAS. Existují však i další programy a možnosti, jak dojít k efektivní analýze dat.

Cílem celé analýzy dat je přijít na pravidelnost, která se v datech objevuje. Při každé analýze kvalitativního výzkumu je použito kódování pořízených dat. Při tomto procesu, se zvolené formě kvalitativního výzkumu přiřazují jednotlivé kódy, které se shodují s významem či obsahem. Nelze však definovat, na jakém základě mají být kódy rozčleněny a jaké obsahové části se mají týkat.

Základem kódů je však najít data, která jsou si podobná a na základě jejich množení dojít k určitému cíli, ze kterého se závěrem vyvodí určitá teorie. Při spojování kódů jsou vytvářeny vztahy, které následně vedou k teorii. V kvalitativním výzkumu může docházet ke kódování na základě induktivního či deduktivního postupu.⁶¹

Při tvoření výzkumu v bakalářské práci, nebyl použit na kódování žádný z možných programů. Vzhledem k počtu deseti respondentů nebylo těžké si pořízené rozhovory rozložit v papírové formě a barevně si vyznačovat obsahové shody ve výpovědích respondentů pro nalezení jednotlivých kódů. Obsah výpovědí byl analyzován a označován jednotlivými kódy, které zastřešují výpovědi se shodnou obsahovou hodnotou. Při analýze dat byl vytvořen seznam kódů. Za každým kódem se skrývá konkrétní výpověď daného respondenta, která byla manuálně označena v záznamu rozhovoru. Kódy se vážou do výpovědí jednotlivých otázek a neprolínají se dalšími otázkami. V tabulce kódů jsou pro orientaci uvedeny typické obsahy výpovědí. Po nalezení podobných kódů byly vytvořeny jednotlivé kategorie, které zastřešují kódy.

⁶¹ Srov. HIRT, T. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2012. ISBN 978-80-261-0122-2. Str. 84-87

Tabulka kódů:

Kategorie	Kód
Přínos	zkušenost nové informace komunikace kontakt s pěstouny (setkávám se, nesetkávám se) bez přínosu
Vzdělávací akce	dostačující příliš mnoho informovanost (OSPOD, doprovázející organizace, rodinný příslušník) přizpůsobím se časový plán
Forma péče	cizí péče pěstounská péče
Doprovázející organizace	stejná obavy těšit se nevadí (rozhovor, káva, porozumění)

4.6 INTERPRETACE DAT

Při analýze výzkumných dat nebylo nijak zohledňováno pohlaví respondentů.

Interpretace dat k zodpovězení výzkumných otázek: Je povinné vzdělávání pro pěstouny přínosem?

Z odpovědí deseti respondentů na otázku, zda si v rámci povinného vzdělávání rozšiřují své teoretické znalosti v oblasti výchovy dítěte, odpovědělo šest respondentů negativně. Povinné vzdělávání jim nepřináší žádné nové informace, které by mohli využít při péči a výchově o nezletilé dítě. Těchto šest respondentů se shodovalo ve výpovědi tím, že jim další vzdělávání tohoto typu nemůže přinést nic nového, neboť vše, co se týká výchovy dítěte, již vědí, a nemůže je nic překvapit. Často tato skutečnost souvisela s faktem, že pěstouni již vychovali svoje děti.

Konkrétní odpověď respondenta s negativní výpovědí:

„Povinné vzdělávání mi nepřináší žádné nové informace. Vychovala jsem čtyři děti a doufám, že jsem je vychovala dobře, takže teď vychovávám děti úplně stejně. Myslím, že si se všemi možnými problémy poradím.“

Čtyři respondenti odpověděli kladnou otázkou. Povinné vzdělávání jim přináší nový okruh znalostí a informací, ve kterých se inspirují. Naučené poznatky převádějí často do praxe, tedy do výchovy dítěte. Respondentům pomáhají i praktické ukázky, či nácviky, ve kterých simulují konkrétní situaci. V případě, že taková situace nastane i u nich, umějí si s ní poradit.

Konkrétní odpověď respondenta s kladnou výpovědí:

„Zajímají mě nové informace, které nám říkají. Líbí se mi také, že si vždy vyměňujeme zkušenosti s ostatními pěstouny. Získávám tak nový pohled na věc, a pokud by se mi něco podobného stalo, tak si umím líp poradit. Často taky trénujeme reálné situace, které by se mohli stát. Dostáváme kartičky, kde je právě napsaná ta situace a my jí musíme co nejlépe zvládnout. Jednou už jsem to využila. Stalo se nám to samé, co jsme trénovali, takže to bylo fajn, že už jsem věděla, jak na to.“

Respondenti se při povinném vzdělávání setkávají také s jinými pěstouny, kteří si vzdělávání také plnění. Někteří pěstouni, převážně ti, pro které nemá vzdělávání žádný význam, nevyhledávají na vzdělávacích akcích kontakt s dalšími pěstouny. Někteří využívají kontaktu pouze v rámci vzdělávání a jiní se dokonce přátelí s dalšími pěstouny i mimo plnění vzdělávání.

Převážně respondenti mužského pohlaví se neradi na vzdělávacích akcích s někým seznamují, neboť se často jedná o samé ženy, se kterými si nemají co říci.

Někteří respondenti berou vzdělávání i jako příležitost pro nové navázání kontaktů a seznámení se s ostatními. Sdílejí si pak své zážitky, ale i potíže vzniklé s výchovou dítěte.

Z těchto výpovědí nelze přesně určit počet pěstounů, kteří se při vzdělávání seznamují s ostatními a udržují s nimi pravidelný kontakt i mimo vzdělávací akce, neboť jejich odpovědi byly velmi různorodé a často smíšené.

„Seznámila jsem se tam i s jinými pěstouny. S některými mluvím třeba jenom při té akci, ale je nás hodně, co se scházíme i jindy. Ani nám nevadí, že nemáme stejně staré děti. Stejně si vždycky hrají dohromady. Starší se starají o mladší a baví je to. Většinou se scházíme

v hernách, kde si dáme něco dobrého a, děti si pohrají. Můžeme u toho probrat i novinky a navzájem si třeba poradíme. Máme založenou skupinu a zrovna plánujeme další akci s dětmi.“

„S ostatními se moc nebavím. Jen si splním akci a to je všechno. Někdy se třeba bavíme, když musíme dělat něco dohromady, pak to i líp utíká. Ale abychom někam chodili i jindy, tak to ne.“

Všichni respondenti se shodli, že rozsah vzdělávání 24 hodin za kalendářní rok je dostačující. Žádný respondent však neodpověděl, že by stačilo i méně hodin. Jedné respondentce by nevadilo, kdyby se počet hodin ještě o něco zvýšil. Ostatní proti délce povinného vzdělávání nic nenamítali.

Někteří pěstouni si rozsah povinného vzdělávání plní v průběhu roku na vzdělávacích akcích, jiní si vzdělávání splní na vícedenní akci, která se koná jednou za rok a vyčerpají tím celý 24 hodin. Záleží to především na doprovázející organizaci, jak má uzpůsobený harmonogram vzdělávání.

Respondenti se hodně zamýšleli nad tím, kdo jim o povinném vzdělávání v rámci výkonu pěstounské péče řekl. Devět respondentů pak uvedlo, že jim informaci předala sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí a totéž se dozvěděli ještě od sociální pracovnice doprovázející organizace, která jim podrobně vysvětlila, jak bude vzdělávání probíhat.

Jedna respondentka přebírala pěstounskou péči po rodinném příslušníkovi, takže byla o všech záležitostech informována a o povinném vzdělávání také věděla.

„Už si ani nevzpomínám, kdo mi o tom řekl. Asi to bylo sociální pracovnice z OSPODu. Pak mi o tom ale určitě ještě říkala pracovnice, která k nám chodí z neziskovky. S tou vždy plánujeme všechny akce a vysvětluje mi, jak to bude probíhat.“

Pěstounské péči může předcházet ještě jiná forma náhradní rodinné péče, kterou je péče jiné osoby, tzv. cizí péče. Legislativní úprava však nevylučuje ani pěstounskou péči na přechodnou dobu, jako péči, která předchází pěstounské péči. Ani jeden z oslovených respondentů však nevedl, že by dříve vykonával pěstounskou péči na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu je popsána v teoretické části bakalářské práce. Platí pro ni trochu jiná pravidla, než pro klasickou pěstounskou péči, hlavně v oblasti přípravy

a vzdělávání. Nebylo tedy ani možné, aby některý z respondentů tento druh pěstounské péče absolvoval.

Čtyři z oslovených deseti respondentů však uvedli, že pěstounské péči předcházela forma péče jiné osoby. Jako důvod změny respondenti uváděli finanční výhody, které poskytuje pěstounská péče. Bylo pro ně podstatné, aby mohli zajistit lepší finanční zajištění dítěti. Podstatné pro ně také bylo rozšíření práv v oblasti péče o dítě. V rámci výkonu pěstounské péče mají více práv než v předchozí formě péče. Nemusejí tak často žádat biologické rodiče dítěte, aby udělili souhlas k nějakému úkonu či jednání.

„Pěstounskou péči jsem měl od začátku, před tím jsem nic neměl. Starám se teď o svého vnuka.“

Shrnutí prvního okruhu otázek:

Pro zhodnocení výzkumných otázek je důležité, zda povinné vzdělávání přináší nové teoretické znalosti pěstounům v oblasti péče a výchovy o dítě. Je podstatné zopakovat, že šest z deseti pěstounů nepovažuje další vzdělávání za přínosné. Všechny záležitosti ohledně výchovy dítěte již znají a domnívají se, že si i v budoucnosti poradí se vším, co přináší výchova dítěte.

Pokud by se hodnotily výzkumné otázky pouze výše uvedeným, je zřejmé, že by pro oslovené respondenty nebylo povinné vzdělávání přínosem.

Z dalších odpovědí respondentů však jasně vyplývá, že se v rámci vzdělávání seznamují i s dalšími pěstouny, se kterými se často setkávají a komunikují i mimo vzdělávací akce. Ani jedna odpověď nebyla jednoznačně negativní. U některých respondentů přerostlo pouhé setkávání na povinném vzdělávání v přátelství.

Žádnému z respondentů nečiní potíže absolvovat povinné vzdělávání v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok. Jak vyplynulo z odpovědí respondentů, považuje většina tento rozsah vzdělávání stanovený zákonem, za dostačující.

Výzkumná otázka zněla: Je povinné vzdělávání pro pěstouny přínosem? Z výpovědí respondentů vyplynulo, že ano.

Odůvodnění: I když si více jak polovina respondentů neodnáší z povinného vzdělávání nové teoretické znalosti v oblasti péče a výchovy o dítě, neznamená to, že vzdělávání není pro pěstouny přínosem. Respondenti často komunikují i s ostatními pěstouny, se kterými si vyměňují své zkušenosti a tím dochází také k dalšímu vzdělávání a zlepšování v oblasti výchovy dítěte a lepší zvládnání situací, se kterými by si před tím nevěděl pěstoun rady.

Pro další okruh otázek jsem si stanovila opět výzkumný cíl: Je pěstoun v rámci spolupráce spokojený s činností doprovázející organizace?

Otázky pro zodpovězení druhého výzkumného cíle se týkají spolupráce pěstouna s konkrétní doprovázející organizací.

Respondenti se o doprovázející organizaci rozhovořili. Polovina oslovených respondentů, konkrétně pět, má potíže se přizpůsobit povinnému vzdělávání, které zasahuje do jejich časového plánu. Někteří respondenti plní rozsah povinného vzdělávání v průběhu celého roku a musí tak počítat i s jeho realizací. I když znají termíny, ve kterých budou vzdělávací akce pořádány, stává se, že v daném termínu mají jiný plán. Musí pak vše přehodnocovat.

Některým respondentům více vyhovuje možnost individuálního vzdělávání, které doprovázející organizace také umožňují. Pěstouni se v takovém případě musí individuálně připravovat a jednou za čas jsou přezkoušeni. Taková varianta vzdělávání šetří pěstounům čas, který pak věnují času strávenému s dětmi v pěstounské péči. Zvláště pokud mají pěstouni více dětí, vítají variantu individuálního vzdělávání.

„To, že musím na vzdělávací akci, mi komplikuje jiné aktivity. Nemůžeme si třeba nic moc naplánovat. Raději ten čas, který strávím dojížděním, věnuji dětem. Zabírá mi dost času je vyzvedávat ze školy, z kroužků a ještě pak musím někam jezdit. Domluvili jsme se teď, že budu mít individuální vzdělávání. Dají mi nějaké knížky, taky něco do počítače a pak mě bude zkoušet, když přijede. Asi to bude lepší.“

Druhá polovina respondentů se dokáže stanoveným termínům přizpůsobit. Na vzdělávací akce se těší, především na kontakt s dalšími pěstouny a na zážitky, které si mohou sdělit. V případě, že mají domluvený jiný termín ve stejném datu, kdy probíhá vzdělávání, upraví si svůj program tak, aby se jim termíny nekryly.

Dle druhu doprovázející organizace, záleží na formě vzdělávání. Respondenti, kteří mají jednu konkrétní organizaci, jezdí pravidelně jednou za rok k moři, kde si povinnost dalšího

vzdělávání plní. Do zahraničí jezdí společně i s dětmi. Pěstouni si v průběhu pobytu splní svoji povinnost a dětem je připraven program. Na takové akce se pěstouni těší.

„Kdy bude vzdělávací akce, víme dlouho dopředu, takže není problém se tomu přizpůsobit. Jednou se stalo, že se nám kryla akce s tím vzděláváním, tak jsme si ten plán změnily. Opravdu to není problém. Navíc se tam docela těším, dozvím se zase něco nového a všichni se sejdem.“

Všech deset respondentů si doprovázející organizaci vybralo samo. Od sociálního pracovníka náhradní rodinné péče orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jim byl vysvětlen postup, který následuje po rozhodnutí o pěstounské péči. Sociální pracovník nabídl pěstounovi všechny možnosti a formy pověřených osob. Respondenti dostali seznam, ze kterého si sami vybrali doprovázející organizaci.

Někteří pěstouni podrobně studovali jednotlivé nabídky pomoci a služeb doprovázející organizace. Jiní si organizaci vybrali náhodným způsobem volby, protože jim byla nabídka služeb lhostejná. Domnívali se, že všechny organizace poskytují to samé a je tudíž jedno, kterou si vyberou.

„Doprovázející organizaci jsem si vybral sám. Nabídli mi, z jakých organizací si můžu vybrat, měl jsem seznam. Podíval jsem se, co všechno nabízí. Využíváme i jiné služby a já chodím na to vzdělávání.“

Všech deset oslovených respondentů je s činností doprovázející organizace spokojeno. Ani jeden, za dobu výkonu pěstounské péče, dosavadní organizaci nezměnil. Většinu nenapadl ani důvod, proč by k eventuální změně mělo dojít. Respondent plní vše, co je pro pověřenou osobu podstatné, aby bylo splněno. Pěstouni nevyhledávali žádnou jinou organizaci, neboť jim vše vyhovovalo. Často se spokojenost také odrážela na pozici klíčového pracovníka. Respondenti si své klíčové pracovníky chválili. Konkrétní organizace jim poskytuje veškeré potřebné informace. Pro respondenty je také důležitá dostupnost. Vyhovují jim organizace, které sídlí ve městě, a není nijak složité se k nim dostat.

Respondenti jsou spokojeni i s nabídkou služeb. Po uzavření dohody o výkonu pěstounské péče nikdy nevyhledávali a neporovnávali služby jiných organizací, které by mohli využít jinde.

„Organizaci mám pořád stejnou, nikdy jsem ji neměnila. Jsem s ní spokojená. Někdy využíváme i jiné služby a vždy když máme nějaký problém, něco nám nabídnou nebo poradí, takže jsem opravdu spokojená.“

Každá organizace má jinak nastavený systém vzdělávání. Někteří respondenti využívají služeb organizace, která pořádá vzdělávací akce mimo Českou republiku. Mezi oslovenými respondenty byly dva z celkového počtu deseti pěstounů, kteří si vybrali doprovázející organizaci, která pořádá vzdělávání v zahraničí.

Jeden z výše zmíněných dvou respondentů vykonává pěstounskou péči společně i s manželem. Na vzdělávací akci v zahraničí se vždy těší, neboť si povinnost vzdělávání zpříjemňují a berou ji jako dovolenou. Povinné vzdělávání je v tom nijak neomezuje, jsou rádi, že vyplní čas, něco nového se dozví a ještě poznají něco jiné země. Pořádané zahraniční akce jsou většinou týdenní a v rámci týdne si splní povinný plán vzdělávání.

Druhý respondent vykonává pěstounskou péči samostatně, ale na zahraniční zájezd se přesto těší. V době, strávené u moře, načerpá nové síly na výchovu dítěte v pěstounské péči. Zároveň se také těší na plnění vzdělávání, neboť to není jen formou přednášek a školení, ale i formou her a nácvikem reálných situací.

„Jezdíme jednou za rok do zahraničí, kde si splníme počet hodin, které se musíme vzdělávat. Každý rok jezdíme na jiné místo, takže se ještě někam podívám. Asi je to i lepší, když je to jednou za rok. Sice se bojím létat, ale vždycky to zvládnou. Jsme za ty roky už parta a užijeme si i spoustu zábavy. To vzdělávání je vždycky v blocích, třeba dvě hodiny dopoledne a dvě odpoledne, takže zbyde i čas na koupání.“

Osm respondentů, kteří v rámci vzdělávání do zahraničí nejezdí, toho nijak nelitují. Jsou navyklí na svůj režim, který jim vyhovuje. Někteří projevíly dokonce obavy z takové zahraniční cesty a z času strávenými s ostatními pěstouny.

„Máme jen ty akce, kde se školíme a cvičíme různé hry, ale nikam mimo Českou republiku nejezdíme. Možná by to ale nebylo špatný. Podívali bychom se někam k moři a splnili plán najednou. Těch 24 hodin není zase tolik, je to pár akcí a máme zase na rok vystaráno. To moře by ale bylo fajn, asi jim to navrhnou.“

V rámci výkonu pěstounské péče a povinné spolupráce s doprovázející organizací, navštěvuje pravidelně klíčový pracovník vybrané organizace rodinu pěstouna. Taková

povinná návštěva se uskutečňuje jednou za tři měsíce. Domácnost pěstouna je pravidelně navštěvována i pracovníkem náhradní rodinné péče orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Ten musí návštěvu uskutečňovat jednou za půl roku.

Žadatelé o pěstounskou péči jsou i o tomto postupu informováni. Někteří to berou jako povinnou součást výkonu pěstounské péče a nijak se tím dál nezaobírají a akceptují takový postup. Jiní tuhle součást pěstounské péče sice akceptují, ale pravidelné návštěvy pracovníků nemají příliš rádi.

To ovšem není případ náhodně vybraného vzorku respondentů. Ti s návštěvami sociálních pracovníků v domácnosti nemají žádný problém. Všech deset oslovených respondentů se vyslovalo kladně.

Při návštěvách sociálních pracovníků si s nimi pěstouni rádi povídají a sdělují jim aktuální prožitky, ale i všechny podstatné momenty, které se staly za dobu od poslední návštěvy pracovníka. Sociální pracovník se jim snaží pomoci s nějakou nastalou situací, se kterou si pěstoun neví rady. V případě, že vše funguje jak má, nechá se pouze plynout konverzace, při které si sociální pracovník nasbírá všechna potřebná data a informace.

„Návštěvy mi vůbec nevadí. Vždycky se těším, že si popovídáme. Někdy si připravím, na co všechno se chci zeptat, abych na to pak nezapomněla. Obě holky, nebo paní, jsou moc fajn. Jeden čas k nám chodila jedna paní, ale s tou jsem si moc dobře nepopovídala, teď mi to vyhovuje víc. Pokud si s tím mým vnoučkem nevím rady, tak mi poradí, co mám dělat. Nevadilo by mi ani, kdyby chodili častěji.“

Shrnutí druhého okruhu otázek:

Při shrnutí druhého okruhu otázek jsou zkoumány odpovědi respondentů na výzkumnou otázku: Je pěstoun v rámci spolupráce spokojený s činností doprovázející organizace?

Nejpodstatnější jsou odpovědi respondentů, které se týkají změny doprovázející organizace. Ani jeden z oslovených respondentů nezměnil za dobu výkonu pěstounské péče doprovázející organizaci, což svědčí především o spokojenosti pěstounů.

Spokojenost respondentů se odráží také ve vztahu se sociálními pracovníky, které pěstouni vždy rádi vidí. Mají k nim důvěru a v případě, že se jim něco nepodařilo nebo se s něčím trápí, neváhají se se sociálními pracovníky poradit a najít řešení. Návštěvy sociálních pracovníků v domácnostech pěstounů jsou pravidelné, a stejně jako se pěstouni vzdělávají i tím, že se dělí o zkušenosti s jinými pěstouny, tak se vzdělávají právě konzultacemi se sociálními pracovníky. Ti jim přinesou nový pohled na situaci, nabídnou více možností řešení a díky tomu zvládne pěstoun další takovou situaci vyřešit sám.

Polovina respondentů uvedla, že jim povinné vzdělávání zasahuje do časového plánu, který proto musí měnit či upravovat. Někteří si proto požádali o individuální vzdělávání, které si mohou časově přizpůsobit dle svých potřeb a nemusejí se ohlížet na pevně stanovené termíny.

Respondenti, kteří si plní povinné vzdělávání jednou za rok na zahraničním pobytu, jsou s takovou variantou spokojeni. Respondenti, kteří tuhle možnost nemají, jsou se svým způsobem plnění dalšího vzdělávání také spokojeni. Tento fakt ovlivňuje i celkovou spokojenost respondenta s doprovázející organizací.

Výzkumná otázka: Je pěstoun v rámci spolupráce spokojený s činností doprovázející organizace? Z odpovědí respondentů vyplývá, že je i tento dílčí cíl naplněn.

Odůvodnění: Z výše uvedených výpovědí respondentů je patrné, že jsou pěstouni s činností doprovázející organizace spokojeni. Ať už se to projevuje tím, že ani jeden z oslovených respondentů nezměnil za dobu trvání pěstounské péče doprovázející organizaci nebo tím, že jsou respondenti pokaždé potěšeni návštěvou sociálního pracovníka. Spokojenost respondenta je možná ukotvena i ve svobodné volbě výběru doprovázející organizace.

4.7 SHRNU TÍ VÝZKUMU

Hlavní výzkumný cíl bakalářské práce: Povinné vzdělávání pěstounů zvyšuje kompetence pěstouna v oblasti znalostí a dovedností v péči o svěřené dítě.

Pro validní zodpovězení hlavního výzkumného cíle, byly stanoveny ještě výzkumné otázky.

1. výzkumná otázka: Je vzdělávání pro pěstouny přínosem?

Tento cíl, byl na základě rozhovorů s respondenty, splněn. Pro polovinu respondentů je podstatným přínosem pro výchovu svěřeného dítěte povinné vzdělávání. Důležité však je, že pro všechny respondenty je velkým přínosem vzdělávání v podobě předávání si zkušeností a řešení konkrétních případů s dalšími pěstouny, třeba právě na vzdělávacích akcích.

2. výzkumná otázka: Je pěstoun v rámci spolupráce spokojený s činností doprovázející organizace?

I tento cíl byl naplněn, neboť všech deset oslovených respondentů bylo s činností doprovázející organizace spokojeno. Ani jeden respondent se v rámci plnění tohoto dílčího cíle nevyjádřil vůči doprovázející organizaci negativně.

Výzkumné otázky byly stanoveny především proto, aby byl hlavní cíl výzkumný bakalářské práce podložen. Přesto, že výzkumné otázky byly splněny, nelze jednoznačně hlavní cíl potvrdit či vyvrátit.

Podstatné výsledky pro zodpovězení hlavního výzkumného cíle:

- pro 50% respondentů přináší povinné vzdělávání nové znalosti a dovednosti při péči a výchově o dítě
- 100% respondentů se vzdělává předáváním zkušeností s ostatními pěstouny
- 100 % respondentů se vzdělává při kontaktu se sociálními pracovníky

Hlavní výzkumný cíl bakalářské práce – Povinné vzdělávání pěstounů zvyšuje kompetence pěstouna v oblasti znalostí a dovedností v péči o svěřené dítě – byl naplněn.

Validitu výzkumného cíle potvrzuje postup, kterým bylo cíle dosaženo, tedy výzkumnými otázkami a shrnutím podstatných výsledků.

5 DISKUSE

Provedený výzkum se závěrečným cílem může být prospěšný pro sociální práci s pěstouny v rámci konkrétního správního obvodu. Výzkum lze využít také pro doprovázející organizace, které právě připravují náplň povinného vzdělávání. Mohou se nechat inspirovat výpověďmi respondentů a povinné vzdělávání více přizpůsobit jejich požadavkům, aby docházelo k ještě většímu zkvalitňování znalostí a dovedností pěstounů v rámci výchovy a péče o nezletilé dítě.

V rámci prováděného výzkumu bylo osloveno deset respondentů, z nichž všech deset bylo ochotno se daného výzkumu účastnit. Žádný z respondentů nevyužil možnosti na otázky neodpovídat nebo se výzkumu vůbec neúčastnit. Bylo zde riziko, že respondenti neodmítnou rozhovor z důvodu spolupráce s jejich klíčovou pracovnící náhradní rodinné péče. Atmosféra, která při prováděných rozhovorech panovala, však nenasvědčovala tomu, že by respondenti také obavy měli.

Na bakalářskou práci lze navázat dalšími výzkumy, které by se týkaly stejného tématu, ale jiného správního obvodu. Postupnými výzkumy by se dalo dojít k velmi podrobnému celorepublikovému náhledu na povinné vzdělávání, které pěstouni absolvují. Při zpracování dalších výzkumů se stejnou tematikou, budou získané poznatky přínosné i pro Krajské úřady, které zprostředkovávají pěstounskou péči a vybírají vhodné žadatele. Obsah povinného vzdělávání by tak získal přesnou náplň toho, co pěstouni nejvíce potřebují při péči o svěřené dítě. Tím by došlo k vyšší efektivitě vzdělávání pěstounů, kteří získají při plnění povinného rozsahu vzdělávání, informace, které jim budou přínosné při péči o dítě.

Výzkum, který byl v rámci bakalářské práce proveden, nelze považovat za celorepublikový, neboť byli respondenti skutečně dotazováni pouze z příslušného správního obvodu úřadu obce s rozšířenou působností. Výzkum však lze mít za validní, neboť se týká pěstounů, kteří v tomto správním obvodě žijí a vykonávají pěstounskou péči. Potenciál bakalářské práce pro další výzkumy je právě v navázání na výzkum v dalších správních obvodech a zjištění celorepublikového stavu povinného vzdělávání očima samotných pěstounů

ZÁVĚR

Bakalářská práce měla za výzkumný cíl zjistit, zda vzdělávání pěstounů zvyšuje jejich kompetence v oblasti znalostí a dovedností, které jsou dále uplatňovány při péči a výchově o svěřené dítě. V rámci kvalitativního výzkumu bylo užito dotazníkové šetření, prostřednictvím kterého docházelo k získávání výpovědí respondentů.

Bakalářská práce je členěna do teoretické a praktické části. V teoretické části objektivně popisujeme pěstounskou péči, její legislativní úpravu a historii. Dále popisujeme proces, který musí žadatel o pěstounskou absolvovat. Formou pěstounské péče je i pěstounská péče na přechodnou dobu, které je také věnována jedna podkapitola teoretické části.

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá především pěstounskou péčí z pohledu pěstouna. Snaží se popsat dospělého, vhodného pro výkon pěstounské péče. Jedna kapitola je věnována vzdělávání pěstounů. Nejprve popisujeme vzdělávání dospělých v obecné rovině. Snaží se odpovědět na otázky, proč je vzdělávání dospělých specifické, jaké formy vzdělávání jsou nabízeny a co je zapotřebí při vzdělávání se dospělých. V dalších podkapitolách se již bakalářská práce věnuje samotnému vzdělávání pěstounů. Popisujeme, v čem je pěstoun vzděláván, kolik jednotlivých subjektů je do tohoto vzdělávání zapojeno a s kým konkrétně pěstoun spolupracuje.

V praktické části bakalářské práce se věnujeme konkrétnímu výzkumu. Pro výzkum byla zvolena kvalitativní metoda. Autorka oslovila deset respondentů – pěstounů, kteří byli velmi ochotní a zodpověděli všechny otázky. Rozhovory probíhaly v jejich přirozeném prostředí. Respondenti byli seznámeni s důvodem sběru těchto dat a byla jim ponechána možnost na otázky neodpovídat. Respondenti byli navázáni prostřednictvím jejich klíčové pracovnice náhradní rodinné péče místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Přestože došlo k navázání na respondenty prostřednictvím této pracovnice, došlo k náhodnému výběru respondentů.

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce mělo dojít ke zjištění, zda povinné vzdělávání pěstounů rozšiřuje jejich znalosti a dovednosti v oblasti péče o svěřené dítě.

První výzkumné otázky se týkaly zjištění, zda je vzdělávání pro pěstouny přínosem. Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že pro 50%, je povinné vzdělávání přínosné. Pro všechny respondenty, tedy pro 100% je však přínosnější vzdělávání v podobě konzultací

s ostatními pěstouny či se sociálními pracovníky. Po důkladném zhodnocení všech odpovědí respondentů byl tento výzkumný cíl naplněn.

Druhá část výzkumných otázek se dotýkala spolupráce s doprovázející organizací, se kterou je pěstoun povinen spolupracovat a která také zajišťuje jejich vzdělávání. Odpovědi respondentů byly v rámci tohoto cíle jednoznačnější, neboť všichni dotázaní jsou s činností doprovázející organizace spokojeni.

Vzhledem k tomu, že výzkumné otázky byly naplněny, mohlo dojít k následnému zhodnocení hlavního výzkumného cíle bakalářské práce. Hlavní cíl – Povinné vzdělávání pěstounů zvyšuje kompetence pěstouna v oblasti znalostí a dovedností v péči o svěřené dítě – byl potvrzen.

6 RESUMÉ

The aim of the bachelor thesis was to find out whether the compulsory education of foster parents enhances their competences in the area of knowledge and skills within the foster care.

The bachelor thesis is divided into the theoretical and practical part. The foster care, its legislation and history is objectively described in the theoretical part, followed by the description of the processes that an applicant must undergo. A subchapter is also dedicated to the topic of the part-time foster care.

The theoretical part of the bachelor thesis concerns primarily the foster care from the perspective of the foster parent. It describes a suitable adult for the foster care. One chapter is dedicated to the foster parent education. First of all the education of adults is described in the general terms. Then, questions regarding the specifics in education of adults, forms of offered education and necessities in adult education are answered. The next subchapters are dedicated to the education of foster parents itself. It is described, in what exactly is a foster parent educated, how many individual subjects are involved in education and with whom the foster cooperates.

The particular research is investigated within the practical part of the bachelor thesis. The qualitative method was chosen for the research. Ten respondents – fosters which willingly answered every question were interviewed. The interviews took place in their natural environment. The respondents were aware of the reason of the data collection and the possibility not to respond.

It was surprising that from randomly selected respondents one man was a typical foster parent who had to undergo a demanding mediation process.

The confirmation or disproof of the main goal of the bachelor thesis should have been conducted by means of the interview. Partial goals were established so that the result is sufficiently substantiated.

The first partial goal concerned with the question whether the education is for the foster parents beneficial. Based on the interviews 50% of respondents consider education as beneficial. However, education in the form of consults with other fosters or social workers are

more beneficial for 100% of the respondents. This partial goal was fulfilled after the thorough evaluation of all responses.

The second partial goal concerned with the cooperation with the accompanying organisation. Foster parents are obliged to cooperate with this organisation and the organisation provides the education. Respondents' answers were more conclusive because all of them were satisfied with the accompanying organisation

Both partial goals have been fulfilled. Therefore, the following evaluation of the main goal of the bachelor thesis has been performed. The main goal – The compulsory education of foster parents enhances their competences in the area of knowledge and skills within the foster care – has been verified.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ARCHER, C. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7.

BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HIRT, T. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2012. ISBN 978-80-261-0122-2.

KONEČNÁ, H. a M. SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-08-1.

MATĚJČEK, Z. *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*. 3. přeprac. vyd. Jinočany: H & H, 2001. ISBN 80-86022-92-7.

PAZLAROVÁ, H., ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

Pěstounství je profese. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. ISBN 978-80-7421-115-7.

Seznam použitých legislativních zdrojů:

Zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 1. ledna 2014, občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017. ELIÁŠ, K. a M. SVATOŠ. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2.

Zákon č. 359/1999 Sb., ze dne 1. 4. 2000, o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. NOVOTNÁ, V. Olomouc: ANAG, 2014. Právo (ANAG). ISBN 978-80-7263-914-4.

Zákon č. 359/1999 Sb., ze dne 1. 4. 2000, zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář. Macela, M., Hovorka, D., Křístek, A., Trubačová, K., Zárasová, Z. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-727-0.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., ze dne 1. 1. 2013, o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. [online]. [cit. 2018-02-12] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

Seznam použitých zahraničních zdrojů:

BERNARD, H. Russell. *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. 4th ed. Lanham, MD: AltaMira Press, c2006. ISBN 0-7591-0868-4

GILLHAM, B. *The research interview*. Reprint. London [u.a.]: Continuum, 2000. ISBN 082644797X. Str. 38-42

7 SEZNAM TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tabulka respondentů	41
Tabulka 2: Tabulka kódů	44

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kristýna Wilhelmová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Pěstounská péče a vzdělávání dospělých

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 51

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Stárek, Ph.D.